

**ኤርትራ፡ ምድሪ ባሕሪ
ካልኣይ ክፋል
አልማማዊ ቕጥጦ**

ካልኣይ ምዕራፍ

ምፍንጃርን ኣገዳስነትን ኤርትራዊ ብረታዊ ቃልሲ

ደራሲ - አልአማን መሓመድ ስዒድ

(1)

እድሪስ መሓመድ ሳልሕ፡ ጽኑዕን ሓያልን፡ ብፖለቲካዊ ምቅይያራትን ምግልባጥን ዝጽሎ ወይ ዝትንከፍ ሰብ ኣይነበረን። ህዝቢ ብኸመይ መነባብርኡ ይመሓየሽ ዝብል ቀንዲ ኣተክሮን ኩቱር ሓሳባትን ነበሮ። ካብ'ቲ ኣብ ከተማ ከሰላ ዘሎ ዓርኩ ኣቶ ማሕጃብ ኣልጃዓሊ ልዑል ምትብባዕ ይረክብ እንተነበረ'ውን፡ ምረት ስደት እናተጸወረ ጉዕዞኡ ይቕጽል ነበረ። ኣቶ ማሕጃብ ኣልጃዓሊ ምስ እድሪስ ጽቡቕ ምቅርራብ ስለ ዝነበሮ፡-“ካብ ፖለቲካዊ ህይወት ንብዙሕ ግዜ ተኣልዮ”ኳ እንተ ነበርኩ፡ ንሕና ሱዳናውያን ብባህርና፡ ፖለቲካዊ ክተዓት ስለ እንፈቱ፡ ክንርሕቀሉ'ውን ስለ ዘይንኸእል፡ ፍልጠትና ብዛዕባ ኣብ ከባቢና ዘለዉ ፖለቲካዊ ኩነታትን ጉዳያትን፡ ብፍላይ ንኤርትራ ዝምልከት፡ ንምፍላጥን ንምርዳእን፡ ምስ ኣሕዋትና ኤርትራውያን ክንተሓባበርን ክንደናገጽን ኣገዳሲ ከም ዝኾነ ብምርድእ፡ ምስ ዝተፈላለዩ ኣዕሩኽተይ ተዘራሪበሉ እየ።”

እድሪስ፡ ጽን ኢሉ ድሕሪ ምስማዕ፡-“ጽቡቕ። ብዛዕባ ኣብ ኤርትራ ዘሎ ኩነታት ዝርዳእን ዝተባብዕን ሰብ ሃጊት ኣይረኽብኩን ዘለኹ። ክሳብ ረቢ ምሕረቱ ዘውርድ፡ ምሳኻን ምስ ብጸትካን ክራኽብን ፖለቲካዊ ርእይቶታት ክንለዋወጥን ቁሩብ'የ።” በለ።

አቶ ማሕጃብ አልጃዓሊ በቲ ዝሰምዖ እንዳ ተሓሳሰ፡ እድሪስ ንዝተራሕወሉ ዕድል ተጠቂሙ፡ አብ ሱዳን ዝረአ ዘሎ ፖለቲካዊ ምቕይያራት፡ አውራ ተራ ሰራዊት አብ ምጭባጥ ፖለቲካዊ ስልጣንን ክህሉ ዝኸእል ፖለቲካዊ ህይወትን ብዝምልከቱ ክርዳእን ክፈልጥን ኩቱር ድልየት ስለ ዝነበሮ፡-“አብ ሱዳን ዝተራእዩ ወይ ዝተጨበጠ ፖለቲካዊ ለውጢ ብኸመይ ክንርእዮ ይከአል? ተራ ሰራዊት ከ እንታይ ነበረ? ክብል ሓተተ።

አቶ ማሕጃብ አልጃዓሊ ዘለዎ ፖለቲካዊ መረዳእታን ስምዒትን ከይሓብአ፡-“ሱዳናውያን ንዝብድሎም ይቕረ በሃልቲ ብምጻፍም፡ ሰራዊት ሱዳንን መራሕቱን፡ ትዕግስተኛታትን ዓቃላትን ስለ ዝነበሩ፡ እቲ ብ1958 ዝተኸየደ ወተሃደራዊ ዕልዋ ጀነራል ኢብራሂም ዓቡድ፡ ዝኾነ ምፍሳስ ደም ወይ ምክልባት ንተቓወምቲ መራሕቲ ፖለቲካዊ ሰልፍታት ዝአመሰሉ ተግባራት ዘይተራእዩሉ ብህዱእ መንፈስኳ እንተተኸየደ፡ ምውጋድ ፖለቲካዊ ንጥፊታትን ምግፋፍ ዲሞክራሲያዊ መሰላት ተቓወምትን ግን አይተረፈን። ወተሃደራዊ ስርዓት ጀነራል ኢብራሂም ዓቡድ፡ አብ ፖለቲካዊ ንጥፊታት ብዙሕ ዘይአድሃበ፡ አብ ልምዓታዊ መደባት፡ አብ ዝተፈላለዩ ከባቢታት ሱዳን ብፍላይ አብ አልጀዚራ፡ አባይ (ኒል) ቡጣና፡ ጋሽ፡ አሮማን ቶከርን ርኡይ አድህቦን ጸዕርን ብምክያድ፡ አብ ምንጻፍ ጸርግያታት፡ ምህናጽ ቢንቶታትን ሓጽብታትን፡ ምምስራት ፋብርካታት ሽኳር፡ ጡጥ፡ ዘይቲ፡ ምዕሻግ ፍሬታትን አሕምልትን፡ ምምስራትን ምክያድን ዓበይቲ ሕርሻዊ መደባት ዓብን አገዳስን ተራ አበርክቱ። ይኹንምበር፡ አብ ርሑቕ ወይ ሁሙሽ ከባቢታት ሱዳን፡ አውራ አብ ደቡብ ንዝተፈላለዩ ዝፍጸሙ ዝነበሩ ወጽዓታትን በደላትን ዕሽሽ ብምባል፡ ማሕበራዊ ሰላምን ውህደትን ንኸረጋገጽ ዝኾነ ጸዕሪ አየካየደን አይጸዓረን፡ ነቲ ብወገን ዝተፈላለዩ አህዛብን ፖለቲካዊ ሰልፍታትን (1) ሱዳን ዝለዓሉ ዝነበሩ ሕቶታትን ተቓወሞታትን ብሓይሊ ክፈትሖ መረጸ።” ብምትእምማን በለ።

እድሪስ፡ ተወሳኺ ብዛዕባ ፖለቲካዊ ኩነታት ሱዳን ክፈልጥ ብምድላይ፡-“ድሕሪ ምእዋጃ ናጽነትን ምምስራት ቀዳማይ መንግስትን፡ ዝተፈላለዩ ናይ ተቓወሞ ምንቅስቃሳት ከም ዝተራእዩ ፍሉጥ እዩ። ብተመሳሳሊ አብ ግዜ ወተሃደራዊ ስርዓት ጀነራል ዓቡድ ዝኾነ ተቓወሞ አይተራእዩን። እዚ ብኸመይ ክረአ ይከአል?” ዝብል ሕቶ አቕረበ።

አቶ ማሕጃብ አልጃዓሊ የማነ ጸጋም እናጠመተ፡-“ወተሃደራዊ ዕልዋ ጀነራል ዓቡድ ምስ ተዓወተ፡ ብዙሓት ሱዳናውያን አውራ፡ ፈተውቲ ፖለቲካዊ ክትዓትን ንጡፋትን፡ መጎት ብሞጎት’ዩ ዝምከት ኢሎም ዝአምኑ ዝነበሩ ከይተረፉ፡ ፖለቲካዊ እምነት አጥፊአም፡ ካብ ፖለቲካዊ ህይወት ተገለሉ።” ኢሉ ነቲ ዝቕረበሉ ሕቶ ብተገዳስነት መለሰ።

ክልቲአም አዕሩኽ ንግዜኡ ክትዓቶም ደው አቢሎም፡ ብቐጻሊ ብሓባር ዘገድሶም ፖለቲካዊ ጉዳያት አልዒሎም ርኢቶታት ክለዋወጡን ክካትዑን አብ መብጸዓአም ክጸንዑ ተረዳድኡ።

(1) ብውልያም ደንግ ዝምራሕ ዝነበረ ሰልፊ ሳኖ፡ ከጥቀስ ይከአል።

ድሕሪ ሳልሰቲ፡ እታ ከም በዓል ዝቐጽሩዎን ዝጽበዩዎን ዕለተ-ዓርቢ ደበኻ በለት። ክልቲኦም ኣዕሩኽ በብወገኖም፡ ሰላት ኣልጁምዓ (2) ሰጊዶም፡ ኣቶ ኣልጁዓሊ ብገለ ኣዕሩኽቲ ተሰንዩ፡ ናብ ገዛ እድሪስ ብምምጻእ፡ ሰላምታ ድሕሪ ምልውዋጥ፡ ደሃይን ኩነታትን ዓበይትን ንኣሸቲን ድሕሪ ምሕታትን ምልውዋጥን፡ ዝተቐረበሎም ዝሒል ማይ፡ ጽሚቕ ለሚንን ግሬንን ምስ ሰተዩ፡ ኣቶ ማሕጁብ ተቐዳድሙ፡-“ክንፈልጦን ክንመሃረሎን ዘድልዩና ምዕባለታትን ፍትሓውነትን ጉዳይ ህዝቢ ኤርትራ ክትገልጸልና ናባኻ መጸእና ኣሎና። ንሕና ከም እትፈልጦ ብጉዳይ ኤርትራ እንግደስ ሰባትና። እንተ ኾነ፡ ብዛዕባ ኤርትራ፡ ገለ ካብ ኣብ ሰራዊት እንግሊዝ ዘገልግሉ ኣዝማድናን ኣሕዋትናን እንሰምዖ እንተ ዘይኮይኑ እንፈልጦ የብልናን። ንሕና ነቲ ብሰራዊት እንግሊዝ፡ ኣብ ኩናት ሰብደራትን ምሕራር ከተማ ከረንን ዝተፈጸሙ ዓወታትን ጅግንነትን፡ ብደርፍታትን ግጥምታትን ምዝካር እንተ ዘይኮይኑ፡ ብዛዕባ ፖለቲካዊ ምዕባለታት ኤርትራን ህዝባን ብዙሕ ኣይንፈልጥን ኢና።” ብፍሱህ ገጽ ተዛረበ።

እድሪስ፡ ኣጋይሹ ብዛዕባ ጉዳይ ህዝቢ ኤርትራ ክፈልጡን ክርድኡን ድልየት ከም ዘለዎም ስለ ዘረጋገጸ፡-“ጉዳይ ኤርትራ ሓደ ካብ ሓድግታት ባዕዳዊ መግዛእቲ ብምዃኑ፡ ኢጣልያ ኣብ ካልኣይ ኩናት ዓለም ምስ ተሳዕረት፡ ሕቡራት ሃገራት ንግዝኣታት ኢጣልያ ማለት ሰማል፡ ኤርትራን ሊብያን መሰል ርእሰ-ውሳኔኦም እኳ እንተተበየኦም፡ ህርፋን ሓያላን ሃገራት፡ ብቐንዱ ህርፋን መንግስቲ ኣሜሪካ ብምቕልቃሉ፡ መሰል ኤርትራ ከም ዘይትግበር ኮነ። ሕቡራት መንግስታት ከኣ ጸማም እዝኒ ሃበ።” ብብስለት መለሰ።

ሓደ ደፍዓላ ኣልሙርቀኒ ዝተባህለ፡ ንጡፍ ኣባል ማሕበር መንእሰያት ከተማ ከሰላ፡ ምስቶም ኣጋይሽ ዝመጸ መንእሰይ፡ ዕድል ምዝራብ ብምር- ካቡ፡-“ሕቡራት ሃገራት ከመይን ስለምንታይን ንጉዳይ ኤርትራ ጸማም እዝኒ ሃበቶ?” ዝብል ኣዋግሪ ሕቶ ኣቐረበ።

እድሪስ፡-“ሕቡራት ሃገራት ካብ እቲ ብወገን ሓያላን ሃገራት ዘጋጠሞ ጸቕጥታት ክናገፍ ብዘይምኽኣሉ፡ እቲ ጉዳይ (ጉዳይ ኤርትራ) ብስቕታ ከምዝሕለፍ ገበረ።” ክብል መለሰ።

እቲ መንእሰይ ስለ ዘይዓገበ፡-“ኣሜሪካ፡ ምኽባር መሰል ህዝብታት ፡ ምምስራት ነጻ መንግስታት ዝብሉ መትከላት ከም ዘይጎስጎስትሎም ዘይሰርሓትሎም፡ ተገልቢጣ ንጉዳይ ህዝቢ ኤርትራ ስለምንታይ ክትጎስዮ ፈተነት?” ዝብል ኣገዳስን ሰሓብን ሕቶ ብተወሳኺ ኣቐረበ።

“ኣሜሪካ፡ ረብሓታታ ኣብ ምብራቕ ኣፍሪቃ ንኸተረጋግጽ ብምድላይ፡ ኤርትራ ብ1951 ምስ ሰዓቢኣ ዝኾነ ስርዓት ንጉስ ሃይለስላሴ ብሓይሊ ክትጽንበር ብምጽዓት፡ ኣምሳያኡ ኣብ ርእሰ-ከተማ ኤርትራ ብሽም ቃኘው ዝፍለጥ ወተሃደራዊ መደበር ክትኸፍት ከኣለት።” ምስ በለ እድሪስ፡ ክትዓት እናረሰኑ ብምምጻእም፡ ኣቶ ማሕጁብ ኣልጁዓሊ፡-“ኣብ ኤርትራ ብዙሓት ፖለቲካዊ ሰልፍታት ከም ዝነበሩ ርዱእ እኳ እንተኾነ፡ ኣንጻር ህርፋን ኣሜሪካን ኢትዮጵያን ንኸይቃወማን ከይሰርሓን ዝግግት እንታይ ነበረ?” ሕቶ ኣቐረበ።

(2) ዓርቢ ድሕሪ ቀትሪ ብሓባር ዝሰገድ ሰላት(ምስጋድ)።

“ሐቂዬ ብዙሐት ሰልፍታት ነይረንዮን። ገሊአን ከም ሰልፊ አንድነት፡ ኤርትራ ምስ ኢትዮጵያ ክትጽንበር ኣለዎ ዝብሉን ዝኣምኑን፡ ካልኣት ከም ሰልፊ ኣልራቢጣ ኣልእስላሚያን ኤርትራ ንኤርትራውያንን፡ ንምሉእ ናጽነት ኤርትራ ክድግፉ ከለዉ፡ ካልኣት ማእከላይ መርገጺ ዝነበርምን ወይ ዝወሰዱን፡ ኤርትራ ብፈደራላዊ ኣገባብ ምስ ኢትዮጵያ ክትተኣሳስር ኣለዎ ዝብሉ፡ ዝተፈላለዩ ናይ ፖለቲካ ሰልፍታት ከም ሓምሊ ቆንጥሻ ዓንበባ፡ ብሰንኪዚ መዋጥር፡ መሰል ህዝብና ኣብ ርእሰ-ውሳኔን ናጽነትን ከም ዘይትግበር ኮነ።”

ኣኼበኛታት ቦቲ እድሪስ ዝገለጸ ተመሲጦም ነንሕድሕዶም ተጠማመቱ። ይሕያ ኣልፈድል ዝተባህለ፡ ኣቡ-መንበር ማሕበር ሓረስቶት ጋሽን ከባቢኡን ተቐላጠፉ፡-“ብናተይ ግምት፡ ህዝቢ ኤርትራ ኣብ ምምስራት ፖለቲካዊ ሰልፍታት ንዓና ንሱዳናውያን ከም ዝቐድመና ዘማትእ ኣይኮነን። ከምቲ፡ ሱዳን ምስ ግብጺ ክትጽንበር ኣለዎ ዝብሉ ዝነበሩ ናይ ፖለቲካ ሰልፍታት፡ ብተመሳሳሊ ኤርትራ ምስ ኢትዮጵያ ክትጽንበር ወይ ክትተኣሳስር ኣለዎ ዝብሉ፡ ኣብ ኤርትራውን ነይሮም እዮም። ከምኡውን ብሃይማኖታዊ መስመራት ተኣሳሲሮም ፖለቲካዊ ስርሓት ዘካይዱውን ርኢና ኣሎና። ኣገዳሲ ኮይኑ ዝረአየኒ ግን፡ ፖለቲካዊ ሰልፍታት ኣብ ኤርትራ ይኹን ኣብ ሱዳን ብህዝባዊ ደገፍ ዝተመስረታ ዘይኮና፡ ብናይ ባዕዲ ምትእትታውን ምትብባዕን ከም ዝተመስረታ ኣጸቢቐ ርዱእ ኮይኑና ኣሎ።”

ኣኼበኛታት ብኣቶ ይሕያ ኣልፋድል ዝቐረበ ርእይቶ ርኡይ ደገፍ ምስ ኣርኣዩ፡ ኣቶ ማሕጃብ ኣልጃዓሊ፡-“ፈደራላዊ ምትእስሳር ማለት፡ ኤርትራ ናታ ፖለቲካዊ መንነት ሃልዮዎ፡ ኢትዮጵያ ኣፍደገ ባሕሪ ክትረክቡ፡ ገለ ካብ ጠለባት ኤርትራውያን ስለ ዝነበሩ፡ ነውሪ ኮይኑ ኣይስመዓንንዮ።” ምስ በለ።

እድሪስ ተቐብሎ፡-“ፈደራላዊ ምትእስሳር ንብዙሓት ኣሜሪካውያንን ካልኣት ኣብ ካልኣይ ኩናት ዓለም ዝተዓወቱ ናይ ባዕዲ ሓይልታትን፡ የዕግብ እንተነበረ፡ እቲ ሽግር ኣብ ሕቶ ፈደረሽን ጥራሕ ተሓጽሩ ኣይተረፈን።” ክብል መለሰ።

ኣቶ ማሕጃብ ኣልጃዓሊ፡ ተወሳኺ ሓበሬታ ብምድላይ፡-“ፈደራላዊ ብይን ብወገን ኤርትራውያን ቅቡል እንተኾነ፡ እንታይ ጸገም ነበሮ?” ብተገዳስነት ሓተተ።

“ፈደራላዊ ብይን ንድልዩታት ሕቡራት ሃገራት የንጸባርቕ እኳ እንተነበረ፡ ምስ ረብሓ ህዝቢ ኤርትራ ዝጋጮን ዝውጽዕን ውሳኔ ከም ዝነበረ ብዝኾነ ዝሰሓት ኣይነበረን። ስርዓት ሃይለስላሴ ቦቲ ብይን ዕጉብ ብዘይምንባሩ፡ ንምድስካሉን ወይ ኣብ ግብሪ ንኸይውዕልን ብዘለዎ ዓቕሚ፡ እንተላይ ዓቕምታት ዝድግፍዎ ኤርትራውያን ከይተረፈ ተጠቐሙ፡ ንመስርሕ ፈደራላዊ ብይን ንምብርዓን ብሓደ ሸነኽ፡ ንኤርትራ ኣብ ኢምጳሮጦርያዊ ንግስነቱ ንምጽንባር ብኻልእ ሸነኽ ብምጽዓት፡ ነቲ ዝተለዎ ክትግብር ከኣለ።” እድሪስ፡ ብተገዳስነት መለሰ።

ኣቶ ማሕጃብ ኣልጃዓሊ ዝያዳ ክፈልጥን ክርዳእን ብምድላይ፡-“ፈደራላዊ ብይን ንዝምድናታት ኤርትራን ኢትዮጵያን ዘነጽር ብምንባሩ፡ መርገጺ ስርዓት ሃይለስላሴ እንታይ ነበረ?” ብዕቱብ ሓተተ።

“ረብሓ ሓያላን፡ ብቐንዱ ከኣ ረብሓ ኣመሪካ፡ ኤርትራ ኣብ ትሕቲ ዘውዲ ኢትዮጵያ ኣትያን ተጎብጣን፡ ሰፊሕ ቅኑዕ ፈደራላዊ ምትእስሳር ምስ ኢትዮጵያ ክህልዎ ከም ዘይከኣል ርዱእኳ እንተ ነበረ፡ ስርዓት ሃይለስላሴ ፈደራላዊ ብይን ከየኸበረ፡ ብመገዲ ወኪሉን ሰራዊቱን ኣብ ኤርትራ ንመሰል ኤርትራ ብጋህዲ ገሃሰ።”

ኤርትራ ዲሞክራሲያዊ ቅዋም እንተነበራቸውን፣ ስርዓት ሃይለስላሴ ከም ሃይማኖታዊ መራሐ ቤተ-ክርስቲያን ተዋህዶ ኢትዮጵያ መጠን፣ ኤርትራ ብሃይማኖታውን ብመስፍናዊ ቅዋም ስርዓት ኢትዮጵያ ክትቅየድን ክትምእዘዝን ብምስራሕ፣ መሰል ኤርትራን ህዝባን ብዝያዳ ክነፍግ ተራእዮ።” እድሪስ ህድእ ኢሉ መብርሂ ኣቕረበ። ኣኼበኛታት በቲ ብዛዕባ ፖለቲካዊ ምዕባላታት ኤርትራ ዝቕረበሎም መግለጺ ተመሲጦም ድሕሪ ምስማዕ፣ ኣቶ ማሕጁብ ኣልጃዓሊ ነዊሕ ሰዓታት ከም ዝወሰዱ ብምግንዛብ፡-“ዝመጽእ ዓርቢ ንራኸብ።” ክብል ኣመመ። ኩሉም ብምስምማዕ ድማ፣ ነናብ ቦትኦም ተመለሱ።